

УДК 378.061.235:332.1

О. Гаращук
В. КуценкоO. Garashchuk
V. Kutchenko**ОСВІТНЯ СФЕРА – ГОЛОВНА РУШІЙНА СИЛА
ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ****EDUCATIONAL SPHERE – THE MAIN FACTOR OF INNOVATION ECONOMY
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION**

У статті оцінюються економічні зміни, що відбулися в Україні протягом останніх двох десятиліть. Пропонується необхідність забезпечення інтеграції освіти в реальне виробництво, кооперації вищих навчальних закладів з бізнесом, а також здійснення модернізації освіти, яка має бути спрямована на якісне оновлення освітньої діяльності, забезпечення інноваційного підходу у побудові системи навчання.

Розкриваються основні чинники, що зумовлюють необхідність здійснення модернізації освіти. Особлива увага надається пошуку шляхів стосовно покращення ресурсного, зокрема фінансового, забезпечення, що дозволить постійно здійснювати модернізацію освітньої сфери, використовуючи при цьому кращий зарубіжний досвід.

Ключові слова: модернізація, інновація, освітня сфера, євроінтеграція, глобалізація.

В статье оцениваются экономические изменения, произошедшие в Украине в течение последних двух десятилетий. Предлагается необходимость обеспечения интеграции образования в реальное производство, кооперации вузов с бизнесом, а также осуществления модернизации образования, которое должно быть направлено на качественное обновление образовательной деятельности, обеспечение инновационного подхода в построении системы обучения.

Раскрываются основные факторы, обуславливающие необходимость осуществления модернизации образования. Особое внимание уделяется поиску путей по улучшению ресурсного, в частности финансового, обеспечения, что позволит постоянно осуществлять модернизацию образовательной сферы, используя при этом лучший зарубежный опыт.

Ключевые слова: модернизация, инновация, образовательная сфера, евроинтеграция, глобализация.

In the article economic changes that have occurred in Ukraine over the past two decades are estimated. In this context it is necessary to ensure the integration of education into real production and the cooperation of higher education institutions with the business, and also to modernize education, which should be aimed at qualitative renewal of educational activities, the support of innovative approach in building of learning systems.

The basic factors which determine the need for modernization of education are considered. Particular attention is paid to the search of the ways for improving resource support, including financial one, which will allow to continuously carry out educational sphere modernization, using the best international experience.

Keywords: modernization, innovation, educational sphere, European integration, globalization.

*«Перед історією завжди зніми капелюха,
перед майбутнім – засукай рукава».*

Ніколо Макіавеллі

«Країна, що економить на освіті, приречена на вічне доганяння».

Акад. Новіков

Постановка проблеми. Сучасна економіка все більше втягується в новий глобально-індустріальний стан розвитку. В ньому проглядається зростаюча роль соціогуманітарного комплексу і результатів його діяльності. Без останнього неможливим є здійснення активної інноваційної політики.

Освітня сфера – це свого роду механізм, що забезпечує стимулювання економічного зростання, виступає каталізатором соціального розвитку цивілізації, формування духовної зрілості суспільства, забезпечення сталого розвитку тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній практиці дослідженню проблем розвитку соціогуманітарної сфери в цілому і освітньої зокрема присвячено праці багатьох науковців, у тому числі О. Амоші, Б. Адрушківа, І. Бережної, М. Бутка, Ю. Василика, В. Гейця, З. Герасимович, Г. Дмитренка, М. Долішнього, Г. Задорожного, Т. Качали, О. Ковриго, В. Кременя, А. Мазаракі, О. Мартякової, А. Мельник, В. Олійника, Л. Пашко, Я. Побурка, П. Юхименка та інших. Разом із тим, на нашу думку, у дослідженнях ще недостатню увагу приділено питанням удосконалення освітньої сфери в контексті подальшого розвитку інноваційної економіки.

Метою статті є пошук шляхів удосконалення освітньої сфери в контексті подальшого розвитку інноваційної економіки з урахуванням глобалізаційних, зокрема євроінтеграційних, процесів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток економіки неможливий без активного впровадження інновацій і сучасних технологій. А це пов'язано з підвищенням інтелектуального потенціалу суспільства, приведенням розвитку освітньої сфери у відповідність до сучасних умов та завдань техніко-технологічного прогресу країни. Нинішній соціально-економічний стан, а тим більше перспективи економічного розвитку України знаходяться в кореляційній залежності від стану соціогуманітарної сфери в цілому та її освітньої ланки зокрема. За останні два десятиліття, на жаль, відбулася руйнація економіки України. Це спричинило і руйнацію освітньої сфери. Склався ринок освітніх послуг, зорієнтований не на потреби економіки, а на потреби населення. Гіпертрофованих масштабів набула підготовка менеджерів, бухгалтерів, економістів, психологів, соціологів. У той же час відбулося суттєве зменшення підготовки фахівців технічного профілю. Значно зменшилося замовлення підприємств на науково-технічні розробки. І це в той час, коли, як свідчить світовий досвід, у першу чергу, таких високорозвинених країн, як США, науково-технічний і економічний прориви можуть бути здійснені лише при успішному (раціональному) використанні науково-освітнього потенціалу. Такий підхід лежить в основі модернізації цієї сфери. Головним її принципом має стати забезпечення конкурентоспроможних на світовому рівні соціокультурних послуг, використання кращого досвіду інших, зокрема європейських, країн. Тобто модернізація має бути націлена на досягнення високої якості послуг. Для забезпечення цього необхідно прискорити темпи оновлення соціогуманітарної сфери в цілому і, в першу чергу, освіти, яка формує головну продуктивну силу, забезпечує підготовку конкурентоспроможних фахівців, які могли б забезпечити інноваційний розвиток країни.

Нині, на жаль, у більшості закладів освітньої сфери ще не сформована зацікавленість у довгостроковому співробітництві виробника і споживача відповідних послуг, не сформовані запити відносно якості та структури надаваних соціогуманітарних послуг, а тим більше перспективних потреб. Можна сказати, що в Україні ще залишається низький попит на якісні послуги освітньої сфери. Такий стан негативно позначається й на соціально-економічних показниках країни. І, до речі, ця тенденція простежується практично протягом усіх років незалежності нашої держави. Адже валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні ще не досяг і 70 % рівня 1990 р. Водночас у країнах Європейського Союзу простежується протилежна тенденція. Так, лише протягом шести останніх років ЄС-10 ВВП на душу населення зріс на 37 %, інвестування – на 40 %, а обсяг експорту – на 44 % [4].

У країнах Європейського Союзу, як свідчить статистика, значна увага приділяється інноваційному розвитку (табл. 1).

Таблиця 1

Інноваційний розвиток в окремих країнах ЄС, 2010 р.

Країна	Сукупні витрати на науково-дослідні розробки, % від ВВП	Індекс інноваційності
Болгарія	0,1	0,239
Угорщина	1,2	0,352
Латвія	0,6	0,230
Литва	0,8	0,255
Польща	0,7	0,296
Румунія	0,5	0,263
Словаччина	0,6	0,305
Словенія	2,1	0,521
Чехія	1,6	0,436
Естонія	1,6	0,496
ЄС	2,0	0,539

Джерело: [11].

Активне впровадження інновацій у країнах Європейського Союзу позитивно позначається й на добробуті населення, зокрема на рівні оплати праці (рис. 1).

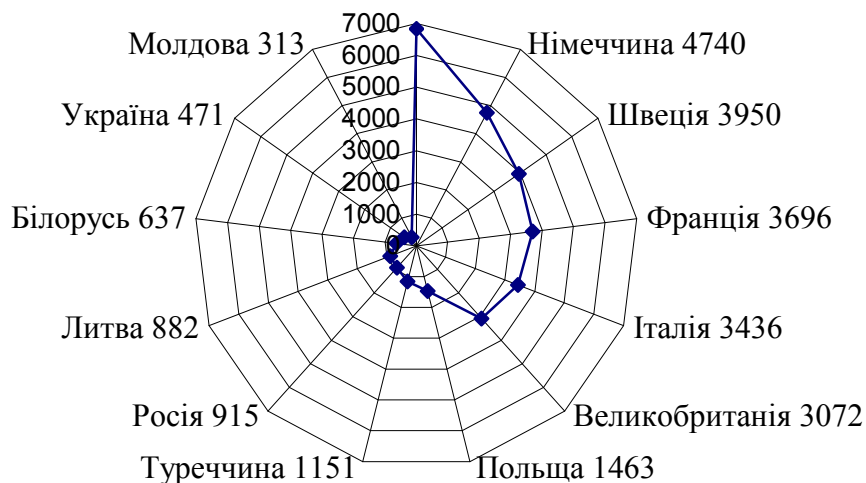

Рис. 1. Середньомісячна зарплата, дол. США, 2013 р.

Як видно із рис. 1, Україна разом із Молдовою відноситься до країн з найнижчим рівнем оплати праці (до речі, рівень продуктивності праці в нашій країні також є одним із найнижчих у Європі). Подоланню цього має сприяти, перш за все, підвищення рівня підготовки кадрів, у першу чергу управлінців. До речі, в Україні практично в усіх вищих навчальних закладах (і державних, і приватних) здійснюється підготовка економістів та управлінців. Тобто як у державних ВНЗ, так і в приватних реалізуються навчальні програми в сфері менеджменту. Ці дані підтверджують необхідність пошуку резервів для підвищення потенційних можливостей кожного вищого навчального закладу на ринку освітніх послуг. Звідси – зростаюча потреба у підвищенні якості підготовки, перепідготовки та кваліфікації фахівців.

Адже якість підготовки кадрів, у тому числі й менеджерів, продовжує залишатися недостатньою. Як наслідок цього – невпорядкованість працевлаштування випускників. Значна частка випускників вищих навчальних закладів України змушена працювати не в сфері менеджменту. А це означає, що останні, працевлаштовуючись, мають заново освоювати необхідні компетенції. Роботодавці ж, доучуючи молодих спеціалістів на робочих місцях, оцінюють ефективність освіти в цілому на низькому рівні. На думку багатьох із них, підготовка фахівців, зокрема менеджерів, потребує глибокої перебудови роботи вищих навчальних закладів, усіх їхніх структур, зміцнюючи при цьому зв'язок із реальною економікою та безпосередньо з підприємствами. Тобто підвищення якості підготовки кадрів, у тому числі менеджерів, потребує ефективного використання стандартів нового покоління, зорієнтованих на рівневу підготовку кадрів, компетентнісний підхід до навчального процесу. Останній має супроводжуватися суттєвими змінами освітніх програм, власне підходів до організації навчання.

В цих умовах вищі навчальні заклади повинні інтегруватися в реальне виробництво, бути зорієнтованими на нову модель підготовки фахівців, постійне підвищення якості підготовки кадрів. Цьому має сприяти, перш за все, розвиток кооперації вищих навчальних закладів із бізнесом. Такий підхід, як свідчить досвід, сприяє реалізації великих інноваційних проектів; формуванню єдиної інноваційної інфраструктури; здійсненню моніторингу спільних проектів щодо кооперації вищих навчальних закладів із підприємствами; забезпеченню спільної участі ВНЗ і бізнесу у технологічних платформах; створенню умов для реалізації принципу неперервної освіти, що передбачає й підвищення кваліфікації спеціалістів; взаємодії вищих навчальних закладів із громадськими професійними об'єктами. Все це, на нашу думку, дозволяє забезпечити територіальну концентрацію як фінансових, так і інтелектуальних ресурсів; фундаментальні знання, формування інноваційних освітніх програм, що реалізуються і в реальній економіці, і сприяють поповненню бюджетів.

Саме таким шляхом іде багато вищих навчальних закладів України. Наприклад, як стверджує ректор Київського національного університету технологій та дизайну І. М. Грищенко, цей навчальний заклад заробляє 60 % і більше коштів самостійно і лише 40 % – фінансує держава [3]. Тобто успіх фінансово-економічної діяльності кожного вищого навчального закладу все більше залежить не від держави, а від системи управління освітою, яка включає:

- дотримання системи взаємодіючих державних органів виконавчої влади, органів виконавчої влади суб'єктів і органів місцевого самоуправління, здійснюваного управління в освітній сфері;
- здійснення стратегічного планування розвитку системи освіти;
- прийняття та реалізацію державних програм щодо розвитку освітньої сфери;
- здійснення моніторингу в освітній сфері;
- інформаційне й методичне забезпечення діяльності органів виконавчої влади щодо здійснення управлінських функцій стосовно освіти;
- державну регламентацію освітньої діяльності;
- незалежне оцінювання якості освіти, професійну акредитацію навчальних закладів тощо.

Вища школа має працювати у тісній співпраці не лише з виробництвом, але й з ринком праці. За таких умов може бути здійснено реальний прогноз потреби у спеціалістах, а звідси – і профіль підготовки кадрів. Із вищезазначеного випливає, що розвиток вищої освіти, її стратегія має спиратися на чітке бачення специфічних можливостей країни в сфері підготовки кадрів, конкурентних переваг в економічній, організаційній, управлінській культурі.

Підвищення якості підготовки кадрів має здійснюватися не лише на основі компетентнісного підходу, а й з урахуванням вимог Болонського процесу, реальної соціально-економічної ситуації в країні, забезпечення раціонального використання ресурсів, у тому числі за рахунок надання випускникам вищих навчальних закладів першого робочого місця, підвищення економічної ефективності діяльності вищих навчальних закладів.

Все це потребує поліпшення ресурсного забезпечення вищих навчальних закладів. Скажімо, країни Європейського Союзу у цьому контексті розробили концепцію «Державного фінансування вузів», спрямовану на підвищення рейтингу вищих навчальних закладів Європи та посилення в них ролі дослідницької складової. Згідно з цією концепцією розмір бюджетного фінансування залежить від ефективності використання витрачених коштів на державні вищі навчальні заклади.

Розмір фінансування визначається витратами у розрахунку на одного студента, помноженими на кількість студентів, з урахуванням дослідницьких робіт і визначається таким чином:

$$V = \sum T_i^x N_i + F_j,$$

де V – обсяг фінансування вищих навчальних закладів;

T_i – нормативний розмір державного фінансування одного студента;

N_i – ліцензований обсяг студентів;

F_j – інші види фінансування, що не залежать від кількості студентів. Відомо, що останнім часом вищі навчальні заклади України все більше отримують позабюджетні кошти. Ними є такі, що надходять за рахунок:

- контрактних форм надання різноманітних освітніх послуг;
- виконання на замовлення наукових досліджень;
- підготовки на контрактній основі навчально-методичних матеріалів (підручників, посібників, навчально-методичних комплексів тощо);
- здійснення різноманітних експертиз;
- підготовки на контрактній основі спеціалістів, у тому числі аспірантів, докторантів;
- організації міжнародних наукових, культурних і розважальних програм;
- репетиторства, підготовки абітурієнтів до вступу до вищого навчального закладу;
- пошуку місць стажування;
- організації при вищих навчальних закладах додаткових професійних підприємницьких структур тощо [9].

Цей перелік значною мірою залежить від керівника вищого навчального закладу, який повинен:

- мати бажання добиватись успіху;
- вміти ризикувати, не боятись відрізнятись від інших;
- шукати нові можливості;
- бути готовим до інновацій;
- вміти домовлятися, знаходити спонсорів у межах законодавства;
- досліджувати запити суспільства;
- вміти знаходити можливості; переконувати, управляти процесами та людьми, іти на компроміс, відстоюючи свою точку зору;
- бути одночасно оптимістом і песимістом, бути готовим об'єднувати колектив і вселяти в нього оптимізм;

– вміти завойовувати довіру, перемагати в диспутах; підбирати та розставляти виконавців усіх рівнів; вірити людям, довіряти фактам [9].

Потреба в освітніх послугах, зокрема в ринкових умовах, зростає. Навіть у США, як стверджує міністр освіти Маргарет Spellings, близько 80 % робочих місць потребують спеціалістів з освітою, вищою за середню. В цих умовах існують широкі можливості для використання академічного підприємництва та диверсифікації видів діяльності. Перспективними нині є: венчурне підприємництво, інжиніринг, лізинг, франчайзинг, технопарки тощо. Як відомо, у вересні 2012 р. в Україні вступив у дію Закон України «Про індустриальні парки». Ним передбачено звільнення останніх від оподаткування, зокрема ввізним митом, устаткування, обладнання та комплектуючих до них, матеріалів, які не виробляються в Україні. На нашу думку, органам місцевої влади слід регулювати діяльність із залучення інвестицій у тісній співпраці з науковцями – дослідниками ВНЗ тощо.

При плануванні фінансового забезпечення освітньої сфери в цілому і вищих навчальних закладів зокрема доцільно використовувати широкий спектр методів – медійні, що ґрунтуються на засобах масової інформації; екстраполяції, що ґрунтуються на часових обстеженнях; генеративні, орієнтовані на наслідки; системні тощо [7].

До першої групи методів – медійних, що ґрунтуються на засобах масової інформації, відносять: контент-аналіз; медіа-сканування; стеження за тенденціями; спостереження за засобами масової інформації щодо фінансового забезпечення як соціогуманітарної сфери в цілому, так і освіти зокрема тощо. Такий підхід зорієнтований на постійний моніторинг, пошук нових ідей у процесі сценарного планування, виявлення основних чинників, які впливають на національні інтереси держави у забезпеченні високої якості освіти та підготовки кадрів. Останнім часом зростають вимоги до якості освітніх послуг. Проте «якість освіти» – питання, що залишається, на нашу думку, ще дуже нечітким (табл. 2).

На думку зазначених авторів, якість вищої освіти – це, перш за все:

- стан освіти у вищому навчальному закладі на даному етапі її розвитку;
- ступінь відповідності рівня освіти нормативним вимогам, зафіксованим у державних і міжнародних стандартах;
- міра задоволення потреб тих, хто прямо чи опосередковано бере участь в освітньому процесі: роботодавці, студенти, їх сім'ї, викладачі вищих навчальних закладів.

Таблиця 2

Визначення змісту якості освіти

Автор	Зміст поняття «якість освіти»
Полонський В. М.	Певний рівень знань та вмінь розумового, фізичного та морального розвитку, якого досягають випускники загальноосвітнього навчального закладу відповідно до планових цілей навчання та виховання
Шишов С. Е., Кальней В. А.	Соціальна категорія, що визначає стан і результативність процесу освіти у суспільстві, її відповідність потребам суспільства в розвитку та формуванні громадянських, побутових і професійних компетенцій особистості
Поташник М. М., Матрос Д. Ш., Міслев А. І.	Співвідношення цілі та результату, міра досягнення цілей при тому, що цілі (результати) задані лише операційно та спрогнозовані в зоні потенційного розвитку навчаючого
Пучков Н. П.	Сукупність властивостей освіти, що обумовлює її здатність задовольняти вимоги суспільства в сфері підготовки кваліфікованих спеціалістів, які володіють необхідними людськими якостями
Дороболук Т. Б.	Рівень відповідності процесу освіти (тобто накопичення суб'єктом знань та вмінь у часі) деяким змінюваним у часі вимогам
Коротков Е. М.	Комплекс характеристик професійної свідомості, що визначають здатність спеціаліста успішно здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог економіки на сучасному етапі

Джерело: [1].

Забезпечення високої якості освіти, підготовки кадрів потребує значних інвестицій в освіту. А це можуть здійснювати й бізнес-структури. Проте існуюча система оподаткування не стимулює ці вкладення. А тому вона потребує вдосконалення, передбачивши пільги для тих бізнес-підприємств, які забезпечують фінансову підтримку освітньої системи (суми, що спрямовуються на розвиток осві-

ти, не оподатковуються). Стимулюючим чинником щодо підвищення якості освіти може бути надання випускнику вищого навчального закладу першого робочого місця, що фінансується державою.

З фінансуванням сфери освіти та підвищенням якості освітніх послуг пов'язані модернізація галузі, кардинальні зміни, зумовлені її реформуванням, застосуванням нових нестандартних форм і методів навчання, зокрема інтерактивних*.

Модернізація освіти зумовлена, перш за все, швидким старінням знань; інтенсивною інформатизацією суспільства; запізненням передачі соціального досвіду; організаційно-структурною кризою світової системи освіти тощо. Саме модернізація освіти спрямована на якісне оновлення освітньої діяльності. І вона пов'язана з технологічним прогресом, який лежить в основі модернізації, розглядається нами як інноваційний** підхід у побудові системи навчання. Проте нині існує багато перешкод на шляху впровадження інновацій у навчальний процес, серед яких такі: інноваційні технології навчання продовжують належати до розряду малодосліджених явищ, інновації в освітній сфері нерідко стримуються самим викладацьким складом, більшість якого характеризується консерватизмом. Інакше кажучи, інновації в освіті ще не стали способом життя і студентів, і викладачів.

Активному впровадженню в освітню діяльність інноваційних підходів сприяють договори між українськими та зарубіжними партнерами щодо розробки та впровадження програм, технологій, освітніх стандартів. Скажімо, Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара лише в 2013 р. прийняв 45 іноземних делегацій. На базі цього навчального закладу проведено 13 міжнародних конференцій, де, як правило, відбувається взаємний академічний обмін думками, результатами досліджень, здійснюваних викладачами й студентами. У тому ж 2013 р. до закордонних наукових установ і університетів для навчання, наукової діяльності, участі у заходах було направлено 92 співробітники, 66 студентів, 2 аспіранти [2]. Як відомо, в Україні в 2011 р. розпочалася реалізація урядової програми у сфері освітнього стажування українських студентів, аспірантів і молодих учених у провідних закордонних університетах. Це перша програма, що широко відчинила двері для активної, талановитої молоді в сучасний науковий світ. Нині дніпропетровські студенти проходять стажування в Оксфордському (Великобританія), Джексонському (США), Віденському (Австрія) університетах, університеті м. Лунд (Швеція), Берлінському технологічному університеті (Німеччина). Багато українських вищих навчальних закладів долучилися до програми Темпус, яка діє ще з 1993 р. Ця програма Європейського Союзу орієнтована на модернізацію системи вищої освіти не лише в Україні, а й у Європі загалом. Цим самим вона сприяє зближенню освітянських систем різних країн, наближенню українських вищих навчальних закладів до рівня кращих європейських. До речі, приємно відзначити, що до зазначеної програми долучаються й роботодавці, зацікавлені у покращенні підготовки майбутніх фахівців.

Висновок. Таким чином, пріоритетними напрямками подальшого розвитку освіти у забезпеченні інноваційної основи формування економіки в контексті євроінтеграції мають стати: адаптація освітньої сфери до змін соціально-економічної реальності та потреб суспільства; реалізація принципу «освіта протягом усього життя»; диверсифікація освітніх програм; залучення до розробки програм роботодавців. Це, на наш погляд, дозволить покращити інтелектуальний потенціал країни, прискорити процес формування інноваційної основи економічного розвитку, підвищити інтелектуальний потенціал нашої держави, ефективність української економіки та життєвий рівень населення.

Список використаної літератури

1. Астафьев Д. А. Управление качеством образовательной деятельности вуза в условиях реализации компетентностного подхода / Д. А. Астафьев, Н. А. Алехина // Труд и социальные отношения. – 2013. – № 6. – С. 96.
2. Бахметьева А. Міжнародні орбіти / А. Бахметьева // Кур'єр Дніпропетровської торгово-промислової палати. – 2014. – № 1. – С. 12.
3. Грищенко І. М. Економічний аспект освітньої діяльності університетів в сучасних умовах / І. М. Грищенко // Трибуна. – 2013. – № 1–4. – С. 27–28.

* «Інтерактивні» означає здатність взаємодіяти в процесі бесіди. Інтерактивне навчання – це діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія викладача та студента.

** Термін «інновація» вперше з'явився у Франції ще в 1297 р. у соціально-культурній сфері. У ХХ ст. цей термін набув багатоаспектної характеристики та означає щось нове в усіх сферах діяльності. Інновація – це вкладення ресурсів в освіту, науку з метою появи нових зразків техніки і технологій.

4. Данилишин Б. Новий план для України. Чому мовчить ЄС? / Б. Данилишин // Універсам. – 2014. – № 1–2. – С. 14.
5. Жаліло Я. А. Нова архітектура бюджетної системи України: ризики та можливості для економічного зростання : аналіт. доповідь / Я. А. Жаліло. – К. : Вид-во НІСД, 2010. – 72 с.
6. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании / И. Г. Захарова // Высшее профессиональное образование. – М. : Академия, 2010. – 192 с.
7. Линдгрэн М. Сценарное планирование. Связь между будущим и стратегией / М. Линдгрэн. – М. : Олимп-Бизнес, 2009. – 256 с.
8. Причинин А. Е. Инновационное образование: основание принципов, учреждающей реальности / А. Е. Причинин // Образование и общество. – 2013. – № 1. – С. 61–68.
9. Романовський О. О. Теорія і практика зарубіжного досвіду в підприємницькій освіті України. / О. О. Романовський. – К. : Дімур, 2002. – 400 с.
10. Шляхи впровадження інновацій, підприємництва та підприємницької освіти в системі національної освіти України. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 416 с.
11. Слухай С. В. Міжурядові трансферти: теорія і практика / С. В. Слухай. – К. : Агрармедіа Груп, 2013. – 422 с.
12. Трансформація і її соціально-економічні ефекти в Центральній і Східній Європі // Белорусский экономический журнал. – 2013. – № 3. – С. 4–17.
13. Хохлов Б. В. Производительность труда в сфере услуг: оценка, изменение, перспективы роста / Б. В. Хохлов // Труд и социальные отношения. – 2013. – № 9 (111). – С. 42.

References

1. Astafyev, D. A. and Alekhyna, N. A. (2013) Management by the quality of educational activities of higher educational institution in the conditions of competence approach realization. *Trud i sotsial'nye otnosheniya*, (6), p. 96.
2. Bakhmetieva, A. (2014) International spheres of influence. *Kur'ier Dnipropetrovskoyi torhovo-promyslovoi palaty*, (1), p. 12.
3. Hryshchenko, I. M. (2013) Economic aspect of universities educational activities in modern conditions. *Trybuna*, (1-4), pp. 27-28.
4. Danylyshyn, B. (2014) New plan for Ukraine. Why EU is silent? *Universam*, (1-2), p. 14
5. Zhalilo, Ya. A. (2010) New architecture of budget system of Ukraine: risks and possibilities for economic growth: analytical report. Kyiv: Vyd-vo NISD, 72 p.
6. Zakharova, I. H. (2010) Information technologies in education. *Vyssee professional'noe obrazovanie*. Moscow: Akademyia, 192 p.
7. Lyndhren, M. (2009) Scenario planning. Relationship between the future and the strategy. – Moscow: Olimp-Biznes, 256 p.
8. Prichinin, A. E. (2013) Innovative education: the basis of principles, constituent reality. *Obrazovaniye i obshchestvo*, (1), p. 61-68.
9. Romanovskiy, O. O. (2002) Theory and practice of foreign experience in enterprising education of Ukraine. Kyiv: Dimur, 400 p.
10. The ways of implementation of innovations, entrepreneurship and enterprising education in the system of national education of Ukraine (2010). Vinnytsia: Nova knyha, 416 p.
11. Slukhai, S. V. (2013) Intergovernmental transfers: theory and practice. Kyiv: Ahrarmedia Hrup, 422 p.
12. Transformation and its social and economic effects in Central and Eastern Europe (2013). *Belorusskiy ekonomicheskyy zhurnal*, (3), pp. 4-17.
13. Khokhlov, B.V. (2013) Working efficiency in the sphere of services: evaluation, change, prospects of growth. *Trud i sotsial'nye otnosheniya*, 9 (111), p. 42.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2014.

Відомості про авторів

О. В. Гарашук, доктор економічних наук, доцент, заступник начальника управління організаційного та інформаційного забезпечення, начальник відділу взаємодії з громадськістю та ЗМІ й міжнародного співробітництва, Державна інспекція навчальних закладів України.

В. І. Куценко, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу суспільних проблем сталого розвитку, Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України.